
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.22.01

С. В. Гонта, аспірант

**КАТЕГОРІАЛЬНИЙ ПРОСТІР ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. У межах статті ідентифіковано основні категорії у сфері дослідження структурних трансформацій національної економіки, серед яких виділено такі: «структурні зміни», «структурні зрушення», «трансформація», «структурна трансформація», «структурний розвиток», «структурний потенціал», «структурна криза». Значна увага приділена визначенню сутності категорій «структурні зрушення», «трансформація», «структурна криза». У статті окреслені категорії через врахування їх сутності та ідентифікації природи, опису їх основних характерних рис, були об'єднані в єдиний категоріальний простір дослідження явища структурної трансформації національної економіки та ідентифіковано базові взаємозв'язки між ними.

Ключові слова: структура; структурне зрушення; структурна зміна; трансформація; структурна трансформація; структурний розвиток; структурний потенціал; структурна криза.

С. В. Гонта, аспірант

**КАТЕГОРИАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО ИССЛЕДОВАНИЯ СТРУКТУРНОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**

Аннотация. В рамках статьи идентифицировано основные категории в сфере исследования структурных трансформаций национальной экономики, среди которых выделены следующие: «структурные изменения», «структурные сдвиги», «трансформация», «структурная трансформация», «структурное развитие», «структурный потенциал», «структурный кризис». Значительное внимание уделено определению сущности категорий «структурные сдвиги», «трансформация», «структурный кризис». В статье обозначенные категории, учитывая их сущности, описания их основных отличительных черт, были объединены в единое категориальное пространство исследования явления структурной трансформации национальной экономики и идентифицированы базовые взаимосвязи между ними.

Ключевые слова: структура; структурный сдвиг; структурное изменение; трансформация; структурная трансформация; структурное развитие; структурный потенциал; структурный кризис.

S. V. Gonta, Postgraduate

**CATEGORIAL SPACE OF RESEARCH OF STRUCTURAL TRANSFORMATION
OF NATIONAL ECONOMICS**

Abstract. Main categories in sphere of investigation of structural transformations of national economics were studied in the article, among which the following were defined: «structural changes», «transformation», «structural transformation», «structural development», «structural potential», «structural crisis». Interrelation between the mentioned definitions was clarified. Much attention was paid to defining the essence of the categories such as «structural changes», «transformation», «structural crisis». The defined categories taking into account their essence and nature identification, description of their main characteristics, were combined in uniform category in space of the event investigation of structural transformation of the national economics, the basic interrelations were identified.

Keywords: structure; structural change; transformation; structural transformation; structural deve-

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

lopment; structural potential; structural crisis.

Постановка проблеми. Національна економіка є важливою і невід'ємною компонентою розвитку сучасного суспільства, яка фактично впливає на всі його сфери буття. Така ситуація обумовлює підвищену увагу всієї громадськості до реформування економіки держави, оскільки наслідки таких дій впливають загалом на всіх членів суспільства. Важливість економічної складової у розвитку будь-якої держави вкрай складно переоцінити у сучасних умовах, оскільки економічні відносини досить глибоко та міцно проникли у різні сфери функціонування держави, що і обумовлює високий рівень важливості та актуальності питань щодо дослідження закономірностей розвитку національного господарства.

Національна економіка як складна динамічна система з позиції її вивчення як науково обґрунтованого, окремого та цілісного об'єкту дослідження постійно перебуває у неперервному процесі розвитку. Така ситуація вимагає застосування відповідних наукових підходів до аналізу національної економіки, що не можливо реалізувати не визначаючи основну її структуру, базові та допоміжні компоненти і елементи. Сама структура національної економіки також трансформується під тиском внутрішніх та зовнішніх чинників і змінюється одночасно з компонентами економіки держави. Дослідження структурних змін є досить важливими, оскільки будь-які трансформації завжди впливають на процес розвитку даного економічного об'єкта і визначають вектор його подальшого функціонування. Саме тому, питання наукового поглиблення категоріального простору трансформацій у межах зміни під їх тиском структури національної економіки вимагають реалізації подальших наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених значну увагу приділено на сьогодні питанням дослідження структури національної економіки, її трансформації. Зокрема, дослідження трансформаційних процесів містять праці Бойко А., Гейця В. Гальчинського А., Єрохіна С., Журавльова О., Кирилюка Є., Подуная В., Кухарської Н., Поченчук Г., Чухна А. та ін. Структурним зрушенням присвячені наукові праці Крихтіна О., Коломицевої О., Чернюк Л., Рехтети О., Дідич О., Жипнас В., Шинкарука Л.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, не зважаючи на численні наукові напрацювання у сфері аналізу структурної трансформації національної економіки, існує необхідність систематизації основних категорій у окресленій площині та дослідження їх взаємозв'язку.

Мета статті. Метою статті є ідентифікація основних категорій у сфері дослідження структурної трансформації національної економіки, з'ясування їх сутності та взаємоузгодженості.

Виклад основного матеріалу. Таким чином, з початку розпочнемо дослідження з ідентифікації основних категорій, які на сьогодні зустрічаються у науковій літературі при вивченні питань трансформації структури національної економіки. Зокрема, одразу зауважимо, що у науковому просторі вже сформована значна кількість таких дефініцій, які використовуються у площині реалізації подібних досліджень.

Цілком погоджуємося з Каримовою М. Т., яка зауважує, що для опису змін в економічній системі, що мають структурний характер, тобто змінюють її взаємозалежні пропорції, застосовується низка термінів, з яких найбільш часто зустрічаються такі: структурні зрушення, структурна перебудова, структурні перетворення, структурна трансформація. Можна припустити, що ці поняття є взаємозв'язаними, оскільки вони описують порушення структури економічної системи певного рівня – макро-, мезо-, мікрорівня, а тому часто використовуються як синонімічні, тобто безсистемно. Синонімічність у застосуванні понять «структурні зрушення», «структурна перебудова», «структурні перетворення», «структурна трансформація» зумовлена такими причинами, як їх термінологічна пов'язаність і термінологічна нез'ясованість [6, с. 62]. Також зауважимо, що у межах вивчення змін, що відбуваються у національній економіці, окрім вище зазначених, у науковій літературі можна зустріти такі: «структурна диспропорція», «структурна динаміка», «структурна криза», «структурний розвиток», «структурний потенціал»,

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

«структурний ризик» і т.д. Тобто, спектр застосування різних категорій є значним, що і вимагає реалізації певної їх систематизації з обґрунтованістю сутності таких дефініцій.

У межах даної статті, насамперед, основну увагу приділимо дослідженню сутності таких категорій як «структурні зміни», «структурні зрушення», «трансформація», «структурна трансформація», «структурний розвиток», «структурний потенціал», «структурна криза», ідентифікації їх взаємозв'язку та визначення доцільності їх використання у межах процесу вивчення змін, що відбуваються у межах національної економіки.

Проаналізуємо сутність категорій «структурні зміни» та «структурні зрушення». У науковій літературі на сьогодні окреслені поняття досить часто зустрічаються як однорідні. Проте, на нашу думку, між ними є певні відмінності і використовувати їх як синонімічні не є доцільним. Так, Чайко Ю. у контексті вивчення механізму структурного розвитку національної економіки використовує категорію «структурні зміни», яку пропонує трактувати наступним чином: структурні зміни – це об'єктивні та немінучі процеси, що відбуваються постійно в окремих регіонах, країнах, у світовому господарстві взагалі, незалежно від рівня розвитку виробництва або відносин [13, с. 38]. Проте, найбільшого поширення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених на сьогодні отримало використання категорії „структурні зрушення”.

Аналізуючи наявні у науковій літературі основні підходи до ідентифікації сутності категорії «структурні зрушення», варто зауважити, що у більшості випадків вчені розглядають її як зміну економічного об'єкта. Загалом, у контексті дослідження окресленої категорії можна виділити такі ознаки структурних зрушень, що притаманні їм як економічній категорії за сутнісною ознакою.

1. Розгляд структурних зрушень з позиції вивчення їх як певної *зміни*, що відбувається у суспільстві і призводить до подальших трансформацій національної економіки загалом.

2. Дослідження структурних зрушень з позиції переходу національної економіки на якісно новий рівень свого розвитку, тобто відбувається саме *якісна зміна* у функціонуванні певного економічного об'єкта.

3. Аналіз сутності структурних зрушень з позиції застосування системного підходу до вивчення національної економіки і дослідження її як складно організованої, динамічної системи. Це дозволяє, насамперед, стверджувати, що структурні зрушення пов'язані із *зміною взаємозв'язків* між основними компонентами зазначеної системи.

4. Застосування системного підходу дозволяє зробити висновок, що структурні зрушення відбувається *під тиском зовнішнього середовища* по відношенню до системи національної економіки, яке впливає на зміну внутрішньої будови такої системи.

Отже, категорію „структурні зрушення”, на наш погляд, доцільно трактувати наступним чином: *структурне зрушення – якісно нова зміна взаємозв'язків між основними компонентами системи національної економіки, що відбувається під тиском зовнішнього середовища і позитивно впливає на подальший розвиток такої системи.*

Таким чином, використовуючи наведене означення категорії «структурне зрушення», можна визначити її зв'язок з дефініцією «структурна зміна». Зокрема, Каримова М. Т. зауважує, що структурне зрушення – це результат структурних змін [4, с. 19]. В цілому ми погоджуємося з такою позицією, однак, варто зауважити, що структурне зрушення – це якісний процес, якому притаманні позитивні риси подальшого функціонування системи, що досліджується. У свою чергу структурні зміни можуть бути будь-якої природи та характеру, що не завжди пов'язано з їх однозначним позитивним впливом на економічну систему. Саме тому, найбільш вдалим вважаємо надати таке трактування категорії «структурні зміни» – це будь-яка зміна співвідношень між основними компонентами системи національної економіки, якій притаманна кількісна наповненість. При цьому, структурні зрушення – це структурні зміни, яким характерним є зміна співвідношень між основними компонентами системи національної економіки, котрій притаманна кількісна та *якісна* наповненість. Таким чином, *структурні зрушення – це якісний результат структурних змін.*

Визначимо тепер сутність категорії «структурна трансформація». Для цього з початку дослідимо природу дефініції «трансформація». У науковій літературі на сьогодні

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

використовується декілька наукових підходів до з'ясування сутності трансформацій та їх ролі у розвитку національної економіки.

Загалом, більшість вчених розглядають трансформацію як певний процес реалізації змін. Зокрема, Подунай В. В. зауважує, що окреслене поняття найбільше своє розповсюдження отримало у другій половині 20 ст. і трактувалося як процес подолання істотних елементів старого порядку і формування нового якісного стану економічної системи [18, с. 151]. Процесного підходу до вивчення сутності трансформації як універсальної наукової категорії дотримується також і Поченчук Г. М., яка стверджує, що трансформація – перетворення суспільної системи різного масштабу, глибини, спрямованості, спричинені внутрішніми або зовнішніми факторами чи їх комбінацією. Такі процеси відбуваються на певних етапах розвитку, так званих точках біфуркації, коли системи дуже чутливо реагують на будь-які впливи [10, с. 125]. Стеблякова Л. П. зауважує, що трансформація представляє собою об'єктивно-суб'єктивний процес, з одного боку, відбувається відповідно до об'єктивних законів, а з іншого – ініційований і регульований суб'єктами з метою його прискорення і надання йому певної спрямованості [11, с. 21]. Подібний підхід підтримує Кирилюк Є. М.: трансформація – це як суб'єктивний, так і об'єктивний процес розвитку (еволюції) економічних систем. Трансформація – це процес, що передбачає глибинні якісні перетворення системи [5, с. 18].

Інші науковці розглядають трансформацію як не процес, а певний момент у часі, у розвитку економічних систем. Таку думку відстоює Бойко А. І., яка зауважує, що поняття «трансформація» відображає певний момент у розвитку суцього, що характеризується переходом від накопичення певних ознак нового до руйнування старих засад, становленням якісно нового стану предмета. Трансформація як момент розвитку предмета відображає перехідний стан від того, чого вже немає, до того, чого ще немає, але що має чи може бути [1, с. 24].

Вихарев В. В. також зазначає, що трансформація соціально-економічної системи – це дискретний процес якісної зміни системи. При цьому трансформація є тільки результатом системних змін, сам момент перетворення, а не процес переродження системи [2, с. 33]. Однак, такі зміни на наш погляд не можуть відбуватися одномоментно у просторі та часі, оскільки трансформація складних економічних систем вимагає певного часового лагу, тому що обумовлена необхідністю зміни різних компонентів такої системи, яким притаманна власна поведінка. Результати таких змін не завжди синхронізовані у часі і тому по різному впливають на зміну вектору розвитку самої цілісної системи.

Існує також і інша думка щодо сутності трансформації. Зокрема, Кухарская Н. А. відмічає, що трансформація – це постійна форма життєдіяльності, руху, в ході якої співіснують старе і нове, народжуються і в певних умовах виживають і розвиваються інноваційні напрямки, наприклад, такі як матеріально-технічна та соціальна база НТР, реформи, соціальні наслідки, а іноді і негативні для суспільства новоутворення і деформації [8, с. 11]. Таким чином, науковець розглядає окреслену категорію не з позиції вивчення її як окремого процесу, а з точки зору її онтологічного виразу, тобто як форму життєдіяльності певної економічної системи.

Отже, провівши аналіз наукових підходів до трактування сутності категорії «трансформація» можна ідентифікувати такі основні її характерні риси.

1. Трансформація – процес. Незважаючи на наявність багатоваріантних підходів розгляду цієї категорії, залишаємося прихильниками процесного підходу до трактування цієї дефініції, оскільки інші підходи до її аналізу також акцентують загалом увагу на певній сукупності дій, яка повинна відбутися для реалізації трансформацій, що і є процесним підходом за своєю сутністю. Зокрема, трактування трансформації як певного моменту розвитку безпосередньо також пов'язане з дослідженням її з позиції вивчення процесу, оскільки не доцільно вивчати статичний стан економічної системи і стверджувати про трансформацію.

2. Трансформація – якісний процес. Фактично всі науковці згодні, що для трансформації як універсального процесу притаманними є позитивні зміни у розвитку об'єкта, що вивчається, у т.ч. і економічного. Загалом трансформація сприяє руху певного явища до кращої його версії у просторі та часі суголосно.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

3. Трансформація – динамічний якісний процес, якому притаманна постійна зміна об'єкта, який перебуває у стані змін та певної турбулентності. Фактично трансформації без динамізму не буває, оскільки економічний об'єкт реалізує рух у певному позитивному векторі.

4. Трансформація – причина виникнення у системі не рівноважних станів, що обумовлюється поступовим руйнуванням старих елементів певної системи, їх оновленням, виникненням інших компонентів, що продиктовано часом та реальністю. Фактично під час трансформації економічна система знаходиться у не рівноважному стані, що обумовлено наявністю одночасно в ній і старих елементів та зародження нових, які не завжди суголосні між собою. Наявність такої невідповідності та відсутність взаємоузгодженості і викликає певні конфлікти.

Таким чином, враховуючи вище окреслене, вважаємо за доцільне трансформацію трактувати наступним чином: *трансформація – динамічний якісний процес перетворення систем різної природи, який призводить до зростання в них рівня ентропії, що спонукає сам процес зародження та розвитку нового з поступовим підвищенням його ролі у подальшому функціонуванні такої системи.*

Визначимо сутність категорії «структурний розвиток». У науковій літературі цей термін використовується не досить часто, проте, у більшості випадків структурний розвиток економічних систем розглядають у контексті загального аналізу їх розвитку. Зокрема, Чайка Ю. М. у контексті дослідження особливостей впливу економічних механізмів на структуру економіки України зауважує, що структурний розвиток варто розглядати як складову економічного розвитку, що відображає його структурні особливості, характеризує розвиток структури національної економіки, незворотні, спрямовані зміни окремих підсистем та елементів національної економіки, взаємозв'язків, що між ними виникають і зумовлюють виникнення загальних якостей і властивостей цілісної органічної єдності, якісні зміни її розвитку [12, с. 42]. Отже, розглядаючи сутність категорії «структурний розвиток», насамперед, варто зауважити, що розвиток вимагає розгляду виключно якісних змін об'єкта, що досліджується. Цілком погоджуємося з твердженням Шинкарука Л. В., що розвиток – це позитивна економічна зміна [14, с. 13]. Таким чином, *структурний розвиток – це якісна зміна взаємозв'язків між окремими компонентами певної системи, що досліджується, яка відбулася у певний період часу і, як результат, її дії можна констатувати якісне оновлення та перебудову компонентного складу цієї системи.*

Можна стверджувати, що сам процес розвитку такого об'єкту відбувається двома шляхами:

1) *загальний розвиток* системи як окремого явища, що відбувається не лише за рахунок зміни структури такої системи, але цілком може здійснюватися за рахунок якісного функціонування окремих її елементів, без суттєвих змін їх ієрархії;

2) *структурний розвиток системи* – є одним з видів розвитку, що досягається за рахунок зміни структури, тобто співвідношень між окремими елементами такої системи. Структурний розвиток відбувається у симбіозі із загальним розвитком системи, оскільки не всі цілісні об'єкти мають можливість якісно розвиватися виключно за рахунок зміни їх структури, тобто просторового положення окремих елементів у загальній їх ієрархії.

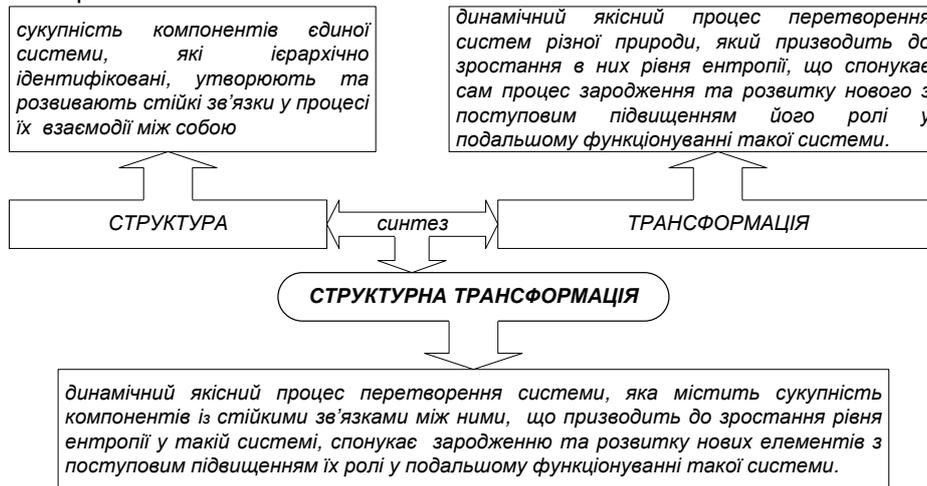
Системи, які мають внутрішню можливість розвиватися та підвищувати рівень якості свого існування виключно за рахунок удосконалення структури без паралельного покращення умов функціонування їх компонентів, формування сприятливого зовнішнього середовища, володіють *структурним потенціалом* до власного розвитку, що є *здатністю системи забезпечувати власний подальший якісний розвиток виключно за рахунок зміни місця та ролі окремих її компонентів у загальному конструкті такої системи.*

Розглянемо, враховуючи проведений аналіз, тепер сутність категорії «структурна трансформація». Для цього використаємо наступне тлумачення категорії «структура»: *структура – сукупність компонентів єдиної системи, які ієрархічно ідентифіковані, утворюють та розвивають стійкі зв'язки у процесі їх взаємодії між собою.* Зокрема, Шинкарук Л. В. зауважує, що структурною трансформацією є якась зміна взагалі, без урахування характеру підсумків і наслідків цього процесу. Трансформація без розвитку – це відсутність

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

позитивних економічних змін у суспільному виробництві (що характерно для українських структурних трансформацій) [14, с. 13] (рис. 3).

Використовуючи запропоновані нами трактування категорій «структура» та «трансформація», ідентифікуємо сутність дефініції «структурна трансформація». На рис. 1 наведено синтез вище окреслених категорій.

Рис. 1. Сутність категорії «структурна трансформація»

Джерело: створено автором

Таким чином, структурна трансформація, насамперед, пов'язана з кардинальними якісними змінами у взаємозв'язках між окремими компонентами певної системи, що досліджується. Тобто, коли досліджуються питання структурної трансформації, то насамперед, розглядаються зміни ієрархічної будови системи, що аналізується. При цьому акцент не робиться на змінах функцій такої системи, впливах зовнішнього середовища, її властивостях, трансформації піддається лише структура, яка загалом і є серцевиною самої системи і визначає її сутність, а наповнення такої системи окремими елементами ідентифікує її природу.

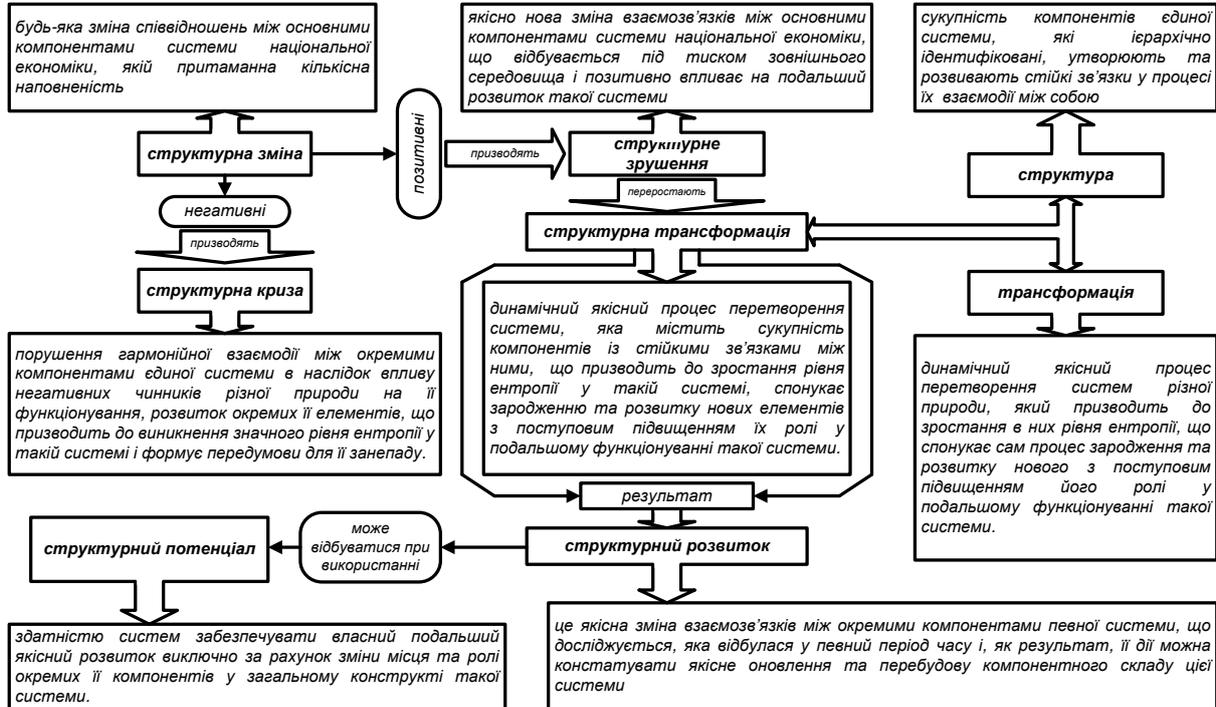
Розглянемо роль дефініції «структурна криза» у загальному категоріальному просторі дослідження питань функціонування, трансформації та розвитку структури національної економіки.

В цілому структурна криза досить онтологічно переплітається із структурними змінами та трансформаціями, що відбуваються у межах національної системи. Коновалова М. Є. стверджує, що зміст трансформації полягає в переході від одного якісного, щодо рівноважного стану системи до іншого через період структурної кризи, що характеризується посиленням нерівноважності, нестійкості, невизначеності, спадом виробництва, загостренням соціально-економічних протиріч [7, с. 68]. Гасанов М. А. зазначає, що методологічний підхід до сутності еволюції структури економіки полягає в тому, що зміна останньої відбувається в результаті структурних зрушень, якому передують структурна криза, його виникнення є результат протиріч, що виникають між елементами структури економіки [3, с. 6].

Для структурних криз як і будь-яких кризових явищ не є притаманним певні позитивні зміни у процесі їх функціонування, проте кризи можуть стати певним джерелом формування позитивних змін і поступових трансформацій у подальшому з позиції дослідження економічної системи. Відповідно структурні кризи притаманні, насамперед, структурам конкретного об'єкта, і безпосередньо пов'язані з негативними змінами у ієрархічній взаємодії між конкретними компонентами певної цілісності. Отже, *структурна криза – порушення гармонійної взаємодії між окремими компонентами єдиної системи в наслідок впливу негативних чинників різної природи на її функціонування, розвиток окремих її елементів, що призводить до виникнення значного рівня ентропії у такій системі і формує передумови для її занепаду.*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таким чином, у межах статті нами ідентифіковано сутність таких категорій як «структурна зміна», «структурні зрушення», «трансформація», «структурний потенціал», «структурний розвиток», «структурна трансформація». Наступним етапом дослідження є визначення взаємоузгодженості між окресленими дефініціями. На рис. 2 наведено умовивід щодо кореляції між визначеними категоріями. Розглянемо їх взаємодію більш детально.

Рис. 2. Умовивід щодо кореляції основних категорій у просторі дослідження структурних трансформацій національної економіки

Джерело: складено автором

На наш погляд, основним поняттям, яке характеризує початкові форми зародження будь-яких змін у структурі системи, що вивчається, є структурна зміна, яка може бути різної природи і призводити до як позитивних подальших трансформацій, так і до негативних наслідків з позиції забезпечення розвитку такої системи. У першому випадку така зміна перетворюється у структурне зрушення, якому, як зазначалося вище, притаманна насамперед якісна ознака. У другому випадку, тобто при негативних змінах ми можемо спостерігати зародження і подальше поглиблення кризових явищ, що у сукупності складають структурну кризу, яка за своєю природою може мати різні наслідки для певної цілісної системи.

При досить позитивних структурних зрушеннях, які поступово перетворюються на кардинальні, якісні зміни, впливають фактично на всі компоненти системи, можемо констатувати існування вже структурних трансформацій, які за своєю природою є більш глобальними та загальними по відношенню до системи, яку ми вивчаємо. У результаті дії таких структурних трансформацій у межах системи відбувається структурний розвиток, тобто якісний перехід такої системи на новий, кращий рівень її функціонування, що позитивно впливає на всі її структурні елементи загалом і підвищує ефективність функціонування такого об'єкта.

Структурний розвиток може відбуватися із залученням та використанням структурного потенціалу системи, що вивчається, якщо такий є у наявності. Як вже зазначалося, структурний потенціал притаманний не всім складним системам. Його наявність є досить позитивною рисою функціонування певного об'єкта, оскільки завдяки його використанню можна отримати додаткові імпульси до розвитку певної системи без залучення додаткових значних ресурсів різної

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

природи. Структурний потенціал дозволяє використовувати для розвитку системи найменш витратні шляхи досягнення якісних змін у її функціонуванні. Однак, навіть при відсутності структурного потенціалу будь-яка система буде розвиватися під тиском зовнішніх та внутрішніх чинників, що проявлятимуться у вигляді структурних та інших змін, зрушень та відповідних їм трансформацій.

Висновок. У межах статті ідентифіковано основні категорії у сфері дослідження структурної трансформації національної економіки, серед яких виділено такі: «структурні зміни», «структурні зрушення», «трансформація», «структурна трансформація», «структурний розвиток», «структурний потенціал», «структурна криза». Також з'ясовано взаємозв'язок між окресленими дефініціями.

Значна увага приділена визначенню сутності категорії «структурні зрушення», які запропоновано розглядати як якісно нову зміну взаємозв'язків між основними компонентами системи національної економіки, що відбувається під тиском зовнішнього середовища і позитивно впливає на подальший розвиток такої системи. Обґрунтовано також основні особливості структурних зрушень як окремих об'єктів пізнання.

Також досліджено основні наукові підходи до розуміння природи трансформації як універсальної категорії наукового простору і запропоновано її трактувати наступним чином: трансформація – динамічний якісний процес перетворення систем різної природи, який призводить до зростання в них рівня ентропії, що спонукає сам процес зародження та розвитку нового з поступовим підвищенням його ролі у подальшому функціонуванні такої системи. Ідентифіковано та описано основні характерні риси трансформацій.

З урахуванням запропонованого трактування категорії «трансформація», у статті обґрунтовано також сутність дефініції «структурна трансформація», яку запропоновано розглядати як динамічний якісний процес перетворення системи, яка містить сукупність компонентів із стійкими зв'язками між ними, що призводить до зростання рівня ентропії у такій системі, спонукає зародженню та розвитку нових елементів з поступовим підвищенням їх ролі у подальшому функціонуванні такої системи.

Структурний розвиток визначено як якісну зміну взаємозв'язків між окремими компонентами певної системи, що досліджується, яка відбулася у певний період часу і, як результат її дії, можна констатувати якісне оновлення та перебудову компонентного складу цієї системи. Також обґрунтовано сутність категорії «структурний потенціал» і визначено її тлумачення наступним чином: структурний потенціал – здатність систем забезпечувати власний подальший якісний розвиток виключно за рахунок зміни місця та ролі окремих її компонентів у загальному конструкті такої системи.

Проаналізовано також у межах статті наявні у науковому просторі підходи до ідентифікації природи структурних криз, визначенню їх сутності. З урахуванням отриманих результатів такого аналізу, з'ясовано, що структурна криза – порушення гармонійної взаємодії між окремими компонентами єдиної системи в наслідок впливу негативних чинників різної природи на її функціонування, розвиток окремих її елементів, що призводить до виникнення значного рівня ентропії у такій системі і формує передумови для її занепаду.

Окреслені категорії через врахування їх сутності та ідентифікації природи, опису їх основних характерних рис, були об'єднані в єдиний категоріальний простір дослідження явища структурної трансформації національної економіки та ідентифіковано базові взаємозв'язки між ними через призму когнітивного усвідомлення змісту цих категорій та її місця у процесі наукового пошуку.

Література

1. Бойко, А. І. Соціальна трансформація суспільства та проблема світогляду / А. І. Бойко // Наукові праці. – 2004. – Вип. 19. – С. 23–26.
2. Вихарев, В. В. Понятие, сущность и содержание трансформации социально-экономической системы в современной экономической науке / В. В. Вихарев // ВЕСТНИК ЮРГТУ (НПИ). – 2012. – № 3. – С. 132–136.
3. Гасанов, М. А. Структурная конвергенция в экономике России и ее ограничения / М. А. Гасанов, Э. А. Гасанов // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2014. – № 1 (25). – С. 5–17.
4. Каримова, М. Т. Региональные аспекты структурной трансформации национальной экономики (теория, методология, практика): дис. ... докт. экон. наук : 08.00.05 / Каримова Мавзуна Тимуровна. – Душанбе, 2016. – 316 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

5. Кирилюк, Є. М. Понятійний апарат досліджень трансформації економічних систем / Є. М. Кирилюк // Економіка та підприємництво – 2011. – Вип. 26. – С. 14–25.
6. Клімова, О. І. Структурні зміни в економіці: основні поняття та види / О. І. Клімова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2009. – Вип. 24 (1). – С. 60–65.
7. Коломицева, О. В. Структурні зрушення в економіці: сутність і напрями трансформації / О. В. Коломицева // Продуктивні сили і регіональна економіка. – 2008. – Ч. 2. – С. 186–191.
8. Кухарская, Н. А. Сущность трансформации экономического развития Украины в условиях рыночных реформ / Н. А. Кухарская // Економічні інновації. Шляхи та механізми реалізації відтворювальної функції національної економіки: зб. наук. праць. – Одеса, 2013. – Вип. 52. – С. 113–123.
9. Подунай, В. В. Трансформационные преобразования в постиндустриальном обществе / В. В. Подунай // Вісник Донецького національного університету. Серія : Економіка і право. – 2014. – Вип. 1. – С. 150–153.
10. Поченчук, Г. М. Закономірності трансформаційних процесів національної економіки / Г. М. Поченчук // Економічний аналіз. – 2014. – Том 16. – № 1. – С. 123–129.
11. Стеблякова, Л. П. Трансформация экономических систем: теория и практика : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. экон. наук : спец. 08.00.01 Экономическая теория / Л. П. Стеблякова. – Москва, 2010. – 54 с.
12. Чайка, Ю. М. Вплив економічних механізмів на структуру економіки України / Ю. М. Чайка // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Економіка. – 2012. – № 6 (1). – С. 41–46.
13. Чайка, Ю. Механізми структурного розвитку національної економіки / Ю. Чайка // Вісник КННЕУ. – 2011. – № 3. – С. 30–41.
14. Шинкарук, Л. В. Структурні трансформації підходи та методи їх дослідження / Л. В. Шинкарук // Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2015. – 304 с.

References

1. Boiko, A. I. Sotsialna transformatsiia suspilstva ta problema svitohliadu [The social transformation of society and the problem of outlook]. Proceedings. 2004. Issue 19, pp. 23–26 [in Ukrainian].
2. Vyharev, V. V. Poniatyie, sushchnost i soderzhanye transformatsyy sotsyalno-ekonomicheskoi systemy v sovremennoi ekonomicheskoi nauke [Concept, essence and content of the transformation of the socio-economic system in modern economic science]. Bulletin of SRSTU (NPI). 2012, № 3, pp. 132–136 [in Russian].
3. Hasanov, M. A. Strukturnaia konvergentsiya v ekonomyye Rossyy u ee ogranycheniya [Structural Convergence in the Russian economy and its limits]. Bulletin of Tomsk state university. Economics. 2014, № 1 (25), pp. 5–17 [in Russian].
4. Karymova, M. T. Regyonalnye aspekty strukturnoi transformatsyy natsionalnoi ekonomyy: (teoriya, metodologiya, praktyka). Dokt. Dyss. [MT Locale aspects of Structural Transformation of the National Economy : (Theory, Methodology, practice) : Doct. Dyss.]. Dushanbe, 2016, 316 p. [in Russian].
5. Kyryliuk, Ye. M. Poniatiyniy aparat doslidzhen transformatsii ekonomichnykh system [The conceptual apparatus of economic transformation Research]. Ekonomika ta pidpriemnytstvo: zb. nauk. prats molodykh uchenykh ta aspirantiv [Economics and Business: Coll. Science. works of young scientists and graduate]. Kyiv state economic university named by V. Hetman. 2011, Issue 26, pp. 14–25 [in Ukrainian].
6. Klimova, O. I. Strukturni zminy v ekonomitsi: osnovni poniattia ta vydy [Structural changes in the economy: basic concepts and types]. Proceedings of Cherkasy State Technological University. Aug. : Economics. 2009, Vol. 24 (1), pp. 60–65 [in Ukrainian].
7. Kolomytseva, O. V. Strukturni zrushennia v ekonomitsi: sutnist i napriamy transformatsii [Structural changes in the economy: the nature and direction of transformation]. Productive forces and regional economy. 2008, Part 2, pp. 186–191 [in Ukrainian].
8. Kukharskaia, N. A. Sushchnost transformatsyy ekonomicheskoho rozvytyia Ukrainy v usloviakh rynochnikh reform [Transformatsii essence of economic development of Ukraine in the conditions of market reforms]. Ekonomichni innovatsii. Shliakhy ta mekhanizmy realizatsii vidtvorivualnoi funktsii natsionalnoi ekonomiky: zb. nauk. Prats [Economic innovation. Ways and mechanisms for implementing reproductive function of the national economy : Coll. Science. Works]. Odesa. 2013, Vol. 52, pp. 113–123 [in Russian].
9. Podunai, V. V. Transformatsyonnye preobrazovaniya v postindustrialnom obshchestve [Transformational changes in the post-industrial society]. Bulletin of Donetsk National University. Series B : Economics and Law. 2014, Vol. 1, pp. 150–153 [in Russian].
10. Pochenchuk, H. M. Zakonomirnosti transformatsiinykh protsesiv natsionalnoi ekonomiky [Patterns of transformation processes of the national economy]. Economic Analysis. 2014, Volume 16, № 1, pp. 123–129 [in Ukrainian].
11. Stebliakova, L. P. Transformatsiya ekonomicheskyykh system: teoriia i praktyka: avtoreferat doct. Dyss. [Transformation of economic systems : teory and practice. Abstract doct. Dyss.]. Moscow, 2010, 54 p. [in Russian].
12. Chaika, Iu. M. Vplyv ekonomichnykh mekhanizmiv na strukturu ekonomiky Ukrainy [The impact of economic mechanisms on the structure of the economy of Ukraine]. Bulletin of Dnipropetrovsk University. «Economy» Series, 2012, № 6 (1), pp. 41–46 [in Ukrainian].
13. Chaika, Iu. Mekhanizmy strukturnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Structural mechanisms of the national economy]. Bulletin of KNNEU, 2011, № 3. pp. 30–41 [in Ukrainian].
14. Shynkaruk, L. V. Strukturni transformatsii pidkhody ta metody yikh doslidzhennia [Structural transformation approaches and methods of research]. SI "Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine". Kyiv, 2015, 304 p [in Ukrainian].

Надійшла 22.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Гонта, С. В. Категоріальний простір дослідження структурної трансформації національної економіки / С. В. Гонта // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 84-92.